MANIFESTELE REVISTELOR LITERARE ROMÂNEŞTI (1944 – 1947). OFENSIVA POLULUI HETERONOM AL CÂMPULUI LITERAR

DELIA UNGUREANU[1]
Universitatea Bucureşti

THE MANIFESTS OF ROMANIAN LITERARY MAGAZINES (1944-1947)

Abstract

This paper looks into the manifests of some important Romanian literary magazines that were published between 1944 and 1947. It follows Pierre Bourdieu's sociological theory from Les Règles d'Art*, emphasizing the subtle ideological process they were subject to. It concludes by drawing a map of the Romanian literary field in what concerns the magazines grouped around the heteronymous pole.*

Keywords: manifest, autonomy, heteronomy, ideology, politics

O perioadă complexă şi dificil de clasat sub aspectul luărilor de poziţie prin manifestele revistelor, care, de multe ori, intră în conflict cu luările ulterioare de poziţie ale semnatarilor articolelor publicate în cadrul aceleiaşi reviste, perioada cuprinsă între 23 august 1944 şi 30 decembrie 1947 relevă o "luptă surdă, disperată şi inegală"[2] între vechii reprezentanţi ai culturii interbelice şi cei nou apăruţi, favorizaţi de conjunctura politică şi militară. "E o perioadă de tendinţe totalitare, abia disimulate, şi aspecte democratice, de dictatură camuflată şi de pluralism, de relativă libertate şi de constrângeri".

---

[1] **Delia Ungureanu** (1983) este preparator doctorand în cadrul Catedrei de Teoria Literaturii, Literatură Comparată şi Etnologie a Facultăţii de Litere, Universitatea din Bucureşti. Este colaborator al Editurii Polirom şi al Editurii Art, precum şi al revistei *Observator cultural*. A tradus a doua ediţie a *Canonului occidental* al lui Harold Bloom (Editura Art, 2007) şi *Teoria literară. O introducere* de Terry Eagleton (Polirom, 2008). În prezent lucrează la teza de doctorat *Dezechilibrele câmpului literar şi începuturile ideologizării în revistele literare româneşti (1944-1947),* sub coordonarea prof. univ. dr. Mircea Martin. email: delia_ungureanu_1983@yahoo.com

[2] M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, Bucureşti, Humanitas, 1995, p.21.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

”Înseşi revistele de orientare procomunistă – ca *Viaţa românească*, *Orizont* şi *Revista literară* – sunt nevoite să se *adapteze*, într-o oarecare măsură, spiritului literar al momentului. (…) Impactul tendinţelor de stânga în literatură, care, se înţelege, nu lipsesc, asupra conştiinţei şi spiritului literar *este aproape neglijabil* şi el ar fi rămas o manifestare periferică (…) dacă nu ar fi intervenit (…) detronarea regelui şi preluarea integrală a puterii de către forţele de stânga."[3] (s. n.). M. Niţescu acordă însă o prea mare importanţă normalităţii câmpului, neglijând anormalitatea crescândă a acestuia, reperabilă prin efectele de câmp care încep să fie controlate. Argumentul său îl reprezintă poziţia în câmp a *Revistei Fundaţiilor Regale*[4], o poziţie de *echilibru* între combatanţi, de mediere a conflictelor legitimată de relaţia sa cu puterea – oficial încă deţinută de Rege – şi cu Academia. Este abuziv însă a extinde această poziţie de echilibru – mai curând de neutralitate şi indecizie totodată – a *RFR*-ului la profilul majorităţii revistelor din 1944-1947 şi chiar şi la cele de stânga: "O caracteristică a revistei [*RFR*] a fost (…) *efortul de a păstra un echilibru obiectiv* între articolele despre Uniunea Sovietică şi cele despre Occident. De altfel, aceasta a constituit una din *trăsăturile dominante* ale climatului cultural şi literar din perioada de tranziţie, *chiar şi, într-o măsură mai mică, a revistelor de stânga*"[5] (s. n.). Această privire uniformizează câmpul literar, nu îi relevă nuanţele şi mai ales polemicile, unele susţinute puternic, precum cea dintre criticii din şcoala lui Lovinescu şi cei caree semnează în *Orizont*, *Revista literară* şi *Contemporanul*. Nu a fost un climat de echilibru, ci mai curând un *dezechilibru* între polul autonom şi cel heteronom.

Dimpotrivă, "această imixtiune a puterii într-un domeniu condiţionat socio-istoric, dar *neguvernabil politic*, provoacă o criză instituţională şi tematică a literaturii răsăritene"[6] (s. a.). Oprindu-se doar asupra ultimilor doi ani ai acestei epoci de tranziţie – 1946-1947 – studiul Sandei Cordoş privilegiază *dezechilibrul* câmpului, caracterizabil printr-o retorică a *crizei*, care funcţionează nu ca temă şi principiu creator, precum în Occident, ci ca *stare de fapt*: "…în literatura română avem în 1946-1947 o mişcare «crizistă»: e strigătul lucid, neputincios dar puternic, al scriitorilor care prevăd viitorul desfigurat al breslei şi al artei lor"[7].

Deşi fenomenul crizist este bine reprezentat în revistele literare, el nu configurează *imaginea de ansamblu* a câmpului întregii perioade, nefiind decât *izbucnirea* şi *concretizarea* unor manifestări de nesubordonare faţă de putere,

---

[3] Idem, p.24

[4] În continuare, *Revista Fundaţiilor Regale* va fi abreviată RFR.

[5] M. Niţescu, idem, p. 32.

[6] Sanda Cordoş, Literatura între revoluţie şi reacţiune, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, ed. a II-a, p. 5.

[7] *Idem*, p. 51.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

existente şi în 1944-1945. Ele se acumulaseră deja în 1946, când se poate vorbi de o *criză*. Nu doar fenomenul crizist - manifestare de climax a unor ocurenţe multiple precedente – este o punere în abis a evoluţiei literaturii române, ci întreaga perioadă 1944-1947, când câmpul literar este încă spaţiul unor manifestări *explicit* divergente şi polemice. După '48, tot ceea ce contrazice puterea va trece în structura de adâncime a câmpului.

Polarizarea inegală a câmpului, virulenţa luărilor de poziţie ale polului heteronom, precum şi caracterul său ofensiv prin excelenţă se revelă la o analiză a manifestelor revistelor imediat după august 1944, *ofensive* de partea noilor reviste care se angajează alături de putere pentru realizarea deziderateloor revoluţiei – cea politică determinând-o pe cea estetică, între care se pune acum semn de egalitate – şi *defensive*, mai mult reconfirmări ale poziţiilor din interbelic decât manifeste, de partea revistelor grupate în jurul polului autonom.

Una dintre cele mai virulente ieşiri în câmp, într-o poziţie dominantă a polului heteronom, aparţine *Orizontului*, care, din primul număr din noiembrie 1944, îşi declară paratextual aşezarea în câmp, precum şi publicul ţintă: "Revistă bilunară pentru muncitori şi intelectuali (literatură, artă, cultură, gândire socială)" (pe primul loc sunt trecuţi muncitorii şi apoi intelectualii, sugerând implicit ceea ce va deveni retorica epocii: scriitorul *în slujba* muncitorului, o poziţie de subordonare, care răstoarnă ierarhia câmpului social şi viciază logica firească a omologiilor structurale existente între social şi câmpul literar). Acest public este ierarhizat în ordinea importanţei sale într-o notă nesemnată din nr. 8 / 1945: "Revista *Orizont* e scrisă în primul rând pentru poporul muncitor, în al doilea rând pentru esteţi şi nicidecum pentru estetizanţi"[8]. Principiul ierarhizării externe îl subordonează pe acela al ierarhizării interne, delimitând poziţia revistei în raport cu a principalilor adversari, pe care nu îi numeşte decât implicit.

Manifestul către cititori şi colaboratori publicat pe prima pagină a revistei, alături de poezia *23 August 1944* a lui Saşa Pană anunţă cunoscuta retorică a avangardei, cu vocabularul său belicos şi viziunea progresistă asupra socialului: "Am rupt lanţurile robiei fasciste. Valul de adeziuni la Proiectul de Platformă propus de către Frontul Unic Muncitoresc realizat de PCR şi PSD este un zălog că lupta va fi câştigată spre mai binele maselor muncitoreşti şi ţărăneşti"[9]. Angajarea scriitorilor este cerută explicit, în numele eliberării de fascismul celor patru ani: "Poet, romancier sau eseist, scriitorul trebuie să fie *luptătorul* în mâna căruia stă condeiul, *armă temerară*, menită să lumineze şi să încânte minţile" (s. n.). Angrenarea vocabularului tipic avangardist, a tuturor schemelor perceptive care fac parte din habitusul avangardei – scriitorul

[8] *Orizont*, nr. 8 / 1945, p. 7.
[9] *Orizont*, nr. 1 / 1944, p. 1.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

luptător şi mesianic, scrisul ca armă – sunt repuse în circulaţie după modelul sovietic, care miza pe romantismul revoluţionar, componentă a realismului socialist în sensul viitorist[10]. Manifestul *Orizontului* fixează şi reperul acestei retorici – lozincile lui Stalin -, devenit ulterior normă a epocii cu caracter legitimant: "Scriitorii trebuie să fie, susţine Mareşalul Stalin, inginerii sufletului omenesc. Creaţia lor, arta lor, naşte din constrângere şi trăieşte în libertate". Luarea de poziţie este una paradoxală, cerând atât angajarea scriitorului în slujba idealurilor socialiste, cât şi libertatea de creaţie, înţeleasă însă într-un sens diferit decît acela din intrebelic. Retorica vine din construcţia paradoxală a mişcărilor de avangardă, care fac de multe ori confuzie între revoluţia politică şi cea estetică.

În aceeaşi linie oficială, declarată şi în manifestul celor de la *Orizont,* a apropierii de U.R.S.S., şi politic, şi cultural, *Veac nou* are o poziţie şi mai aproape de câmpul puterii, legitimată ca dominantă prin militantismul ideologic presupus de revista care este "organul de presă al Asociaţiei Române pentru Strângerea Legăturilor cu U.R.S.S" (A.R.L.U.S.). Apariţia revistei la 10 decembrie 1944, care reia revista publicată de Saşa Pană în 3 numere în 1932, printr-un manifest similar celui de la *Orizont*, o poziţionează în câmp în apropierea acesteia, al cărei demers îl aprobă printr-o notă semnată "Dr. P."[11]. Delimitarea este însă întrucâtva opozitivă, arătând că avangarda interbelică de la *Orizont* nu a fost dintotdeauna ideologic-militantă, cum susţinea Saşa Pană, ci că începuse prin a se poziţiona de partea artei… pure. Aflăm astfel că la *Orizont* scriu "foştii colaboratori ai revistelor de *artă pură* şi avangardă" (s. n.), care, între 1919-1944 au stat în "*turnul de ivoriu*", iar acum "pornesc pe un nou făgaş (…), îşi limpezesc *esoterismele*" (s. n.). Aceasta este şi o modalitate prin care *Veac nou* îşi reclamă o poziţie mai pur militantă – şi deci mai dominantă – decât a celor recent convertiţi.

După cum notează redactorul de la *Veac nou*, ne aflăm în faţa unei avangarde care s-a *clasicizat*, aşadar şi-a schimbat poziţia dintr-una dominată în interbelic într-una dominantă: "Arta lor [a redactorilor de la *Orizont*] s-a clarificat şi clasicizat", ceea ce nu ar reprezenta nici o contradicţie faţă de poziţia lor de partea polului autonom în urmă cu 20 de ani, ci o evoluţie firească: "Nu e *nicio contradicţie* şi *nicio ruptură bruscă* de natură aproape geologică între trecutul şi prezentul lor poetic, aşa cum ar interpreta un critic literar lipsit de comprehensiune şi dialectică" (s. n.).

Un profil similar celui de la *Orizont* are *Victoria*, "ziar de informaţie şi comentariu critic", intrat în câmp la 20 octombrie 1944 sub conducerea lui N. D. Cocea. Luarea de poziţie a *Victoriei*, mai puţin pregnantă în manifest decât a

[10] Sanda Cordoş, *op. cit.*, p. 75.
[11] *Veac nou*, nr. 1 / 1944, p. 2.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

Orizontului, se realizează mai curând implicit, prin distanţare de poziţiile autonomiştilor, care fac şi aici subiectul atacurilor polului heteronom. Sergiu Filerot critică neorientarea în spiritul noii ideologii a revistei *Kalende* şi refuzul angajării lui Vladimir Streinu, a cărui poziţie estetizantă nu mai este de *actualitate* (*Victoria*, nr. 12 / 1944, p. 2).

Luarea de poziţie a ziarului se reconfirmă şi prin opţiunile formulate în câmpul revistelor, aprobând poziţia *Vieţii româneşti* care reapare din 1944 sub conducerea lui Ralea şi a lui Suchianu, neîntîrziind însă să îşi manifeste rezervele pentru unii colaboratori, acuzaţi că sunt "intelectualişti" (nr. 22 / 1944, p. 2).

Cele câteva reviste cu un capital de tradiţii specifice care îşi prelungesc sau îşi reiau apariţia din interbelic – *RFR*, *Viaţa românească* – sunt şi cele care au poziţii de grup greu decidabile, mai ales *RFR* funcţionând ca o bună punere în abis a conflictelor de interese (nu întotdeauna specifice) care animă epoca. Ele sunt criticate din acest motiv atât dinspre poziţiile autonomiştilor puri, care refuză orice fel de compromis cu puterea (*Revista Cercului Literar, Kalende, Jurnalul literar*), cât şi dinspre poziţiile declarat şi asumat angajate (*Orizont, Victoria*¸ *Contemporanul*). În perioadele de confuzie şi de reaşezare a poziţiilor câmpului faţă de câmpul puterii, câmpul literar tinde să fie schizoid, dihotomic, imaginând un spaţiu polarizat fără termeni mediani, care, atunci când există, sunt criticaţi de cele două tabere care îşi dispută dominaţia. Un astfel de câmp este şi cel din 1944-1947, care tinde să formuleze două poziţii eligibile, dintre care una este din start compromisă – aceea a autonomiştilor – din cauza subordonării ideologice a câmpului. O astfel de polarizare dihotomică a poziţiilor nu este caracteristică unui câmp care funcţionează relativ liber, ci unui câmp aflat în stare de criză, când lupta nu se dă între poziţiile individuale, ci între două tabere care sunt de fapt cele două principii majore de structurare a câmpului.

"Săptămânalul politic, social, cultural" al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, *Contemporanul* este una dintre cele mai longevive reviste ale epocii (20 septembrie 1946 – 14 decembrie 1989), continuând *Contimporanul*, care urmărea "să trezească la viaţa politică muncitorimea română"[12]. Ca şi în cazul celorlalte reviste poziţionate în apropierea câmpului puterii, *Contemporanul* îşi delimitează poziţia nu doar afirmativ, prin manifeste, ci şi opozitiv, prin criticarea poziţiilor de semn contrar. Un client fidel al rubricii în care sunt prezentate revistele este *RFR*, acuzată că nu se aliniază mersului *actual* al câmpului: "*RFR* afişează o *detaşare de problemele multiple ale culturii româneşti actuale, detaşare care constituie o deficienţă*", arătându-se prea "liberală"[13]. Spre sfârşitul anului, *RFR* are parte de aprecieri pozitive, care cresc pe măsura dispariţiei treptate a moderniştilor, mai ales a

[12] *Contemporanul*, nr. 3 / 1946, p. 1.
[13] *Contemporanul*, nr. 5 / 1947, p. 5.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

criticilor, din paginile sale, şi direct proporţional cu sovietizarea crescândă a sumarului[14]. Sumarul "remarcabil" cuprinde articole de Al. Rosetti, "Revoluţia din Octombrie", Perpessicius, "Prietenii ruso-române", cronici pentru literatura sovietică exclusiv, semnate de Eugen Jebeleanu, Victor Kernbach, Cella Serghi, Andrei Tudor şi Mihnea Gheorghiu,, precum şi o notă semnată "C. Gr." despre întrunirea redacţiei *Contemporanul* cu cititorii pentru "o precizare de poziţii faţă de problemele momentului", unde s-a discutat despre "realfabetizarea intelectualilor"[15].

Sub conducerea lui Miron Radu Paraschivescu pe post de prim-redactor, *Revista literară*, "săptămânal de poezie, proză şi critică", are o scurtă apariţie între 15 martie 1947 şi 21 decembrie 1947, continuând *Orizontul*, al cărui ultim număr era datat martie 1947. Manifestul redacţiei aşază revista în câmp de partea aceluiaşi public ţintă indeterminat ca al colegilor de la *Orizont* - "revista pentru *toţi*" -, dovedind o *continuitate*, cel puţin privind luările de poziţie de grup, de-a lungul perioadei 1944-1947, mai mare decât aceea a altor reviste. *RFR* este poate cea mai în măsură să indice schimbările raportului de forţe combatante, sumarul său sovietizându-se pe măsura apropierii de 1947, fapt dovedit şi de receptarea *RFR* în câmp de către celelalte reviste.

Manifestele revistelor *Orizont*, *Veac nou*, *Contemporanul*, *Revista literară* pretind toate o deschidere de direcţie în cultura română, care nu face decât să urmeze schimbările din planul politic şi social. Manifestul *Revistei literare* susţine promovarea "valorilor literaturii în acord cu cerinţa unei largi culturi populare", unde *cultura populară* are, din perspectiva tradiţiei istorice, sensul înţelegerii vieţii prin artă şi literatură. Ieşirea în câmp ca răspuns la o *cerere preexistentă* este una dintre prejudecăţile pe care se sprijină câmpul, pentru a-şi legitima astfel propriul demers. Mecanismul care funcţionează este răsturnat: oferta preexistă cererii şi îşi creează propriul public, pe care îl şi educă prin crearea schemelor perceptive necesare acreditării poziţiei adoptate în câmp, *Revista literară* asumându-şi misiunea de a *forma* "*conştiinţa* şi *orientarea* literară şi artistică a publicului românesc"(s. n.)[16].

Mai puţin militantă politic decât *Orizontul*, *Revista literară* îşi ia o poziţie de *mediator* între cultura înaltă şi cea *populară*, aşezându-se astfel pe linia de demarcaţie dintre cei doi poli, poziţie pe care se afla şi *RFR* în 1947, amestecând ieşiri în câmp specifice şi unui câmp autonom, şi unuia subordonat unor directive politice: "Revista noastră vrea să fie un fel de dicţionar care să lămurească şi să traducă tuturor semnele artei (…) aceasta se cheamă o treabă de popularizare"[17]. Similitudinea de poziţie cu *RFR* în aceeaşi perioadă - 1947 – vine

[14] *Contemporanul*, nr. 58 / 1947, p. 5, despre nr. oct.-nov. / 1947 al *RFR*, declarat "remarcabil".

[15] *RFR*, nr. 10 – 11 / 1947, p. 159.

[16] *Revista literară*, nr. 5 / 1947, p. 1.

[17] *Ibidem*.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

şi din aşezarea revistei în câmp sub egida Fundaţiei Culturale Regele Mihai I şi în virtutea unei *continuităţi* a mersului normal al Fundaţiei, care trebuie să "îndrume *cultural* viaţa poporului". Mai puţin reticentă decât *Orizont* la capitalul cultural de tradiţii specifice câmpului, *Revista literară* are o luare de poziţie al cărei cuvânt de ordine este *continuitatea* şi *reluarea* unor tradiţii, a unor poziţii existente în câmpul posibilelor, prin care, de altfel, se legitimează, dar în apropierea polului puterii politice *oficiale* a Regelui, la fel ca *RFR*. *Revista literară* se aşază în câmp sub o sumă de posibile care o legitimează: "*Reluând* firul unei *întregi tradiţii* critice [Alecu Russo, Gherea, Maiorescu, Ibrăileanu, Zarifopol] (…) noi înţelegem să facem din orientarea acestei reviste *ceea ce vremea noastră aşteaptă*: adâncirea şi lămurirea cât mai completă a vieţii oamenilor prin artă şi literatură"[18] (s. n.). Indecidabilul poziţiei este înscris în pleiada criticilor înaintaşi selectaţi, unde alături de Gherea şi Ibrăileanu sunt citaţi Maiorescu şi Zarifopol. Manifestul *Revistei literare* concediază arta modernistă ca "tainică şi închisă" şi semnalând necesitatea transformării ei în *bun public*: "dacă vom fi întrebaţi ce politică facem aici, vom spune (…) *limpezire* şi *limpezime*, *claritate* şi *clarificare*"[19] (s. n.). Definind arta ca *libertate de exprimare*, *Revista literară* derobează o schemă perceptivă aparţinând în câmp habitusului de avangardă al fostului colaborator al *Albatrosului*, Miron Radu Paraschivescu.

Angajarea politică a revistei este semnalată în ultimele numere din 1947, într-o apropiere crescândă de polul puterii. În nr. 36 / 1947, *Revista literară* publică pe prima pagină Apelul Uniunii Sindicatelor de Artişti, Scriitori şi Ziarişti, la al doilea Congres, un fel de crez ideologic care angrenează retorica mesianică a avangardei, virată înspre planul politic: "Să punem arta şi scrisul nostru în slujba poporului (…) Să lovim fără cruţare în aceia care vor să semene oboseala şi şovăiala! Ultimul număr al *Revistei literare* (nr. 45 / 1947, p. 2) anunţă trecerea întregului colectiv la *Flacăra*, săptămânalul Uniunii Sindicatelor de Artişti, Scriitori şi Ziarişti, precum şi angajarea "pe linia neşovăitoare a ideologiei clasei muncitoare, a marxismului-leninismului".

Interzisă în septembrie 1940 de dictatura lui Carol al II-lea, *Viaţa românească* reapare din noiembrie 1944 până în iunie / iulie 1946 sub conducerea lui I. Suchianu şi M. Ralea, cu un colectiv de redacţie destul de hibrid, păstrând caracterul ambiguu al poziţionării revistei în câmp, caracter valabil şi pentru perioada interbelică atunci când orientarea îi fusese dată de activitatea lui Ibrăileanu. Prin habitusul ei de câmp şi prin capitalul simbolic acumulat între cele două războaie, *Viaţa românească* se poziţiona, datorită tradiţiei cu care venea în câmpul din 1944, la polul heteronom, reclamându-se

[18] *Revista literară*, nr. 5 / 1947, p. 1.
[19] *Ibidem.*

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

de la aceeaşi paradigmă critică a lui Gherea, dar fără militantismul avangardiştilor de la *Orizont* în acelaşi an. Tradiţionalistă în interbelic, revista nu tolerase excesele avangardei şi ieşirile ei zgomotoase în câmp, mizând după 1944 pe o ţinută academică ce o apropie uneori de o poziţie ca aceea a *RFR*-ului, dar fără puterea de legitimare a acesteia. Dintre revistele grupate la polul heteronom, *Viaţa românească* este cea cu o poziţie mai puţin fermă, acceptând angajarea socială, nu şi pe cea politică.

Ieşirea în câmp a revistei după 1944 - "La reapariţia *Vieţii româneşti*" - este semnată de Mihail Ralea, care se foloseşte de capitalul cultural şi simbolic din interbelic, pentru a legitima poziţia drept una dominantă, recitind tradiţia *Vieţii româneşti* ca a unei reviste care a luptat 30 de ani "pentru toate temele democraţiei româneşti", susţinând *literatura militantă şi socială*, precum şi *raţionalismul contra "misticei reacţionare şi obscurantiste"*[20]. În acest fel, luarea de poziţie se face prin delimitarea opozitivă faţă de poziţiile gândiriştilor, de care mai fuseseră apropiaţi în interbelic, Ralea invocând pentru revistă o poziţie de *mediator* în câmpul interbelic în polemica dintre gândirişti şi intelectualişti. *Viaţa românească* are o luare de poziţie militantă, revoluţionară şi … profetică, apărînd ca un refugiu al scriitorilor de stânga: "În timpul regimurilor de autoritate chiar, ea a fost refugiul publiciştilor de stânga". În reprezentarea retrospectivă pe care i-o face Ralea, *Viaţa românească* apare ca o puternică revistă militantă pentru schimbări social-politice, care a refuzat să fie "pur literară", argument prin care Ralea polemizează *ex silentio*, detaşând revista opozitiv şi negativ de criticii lovinescieni: "Ni s-a propus în timpul acesta [de ocupaţie, 1940 - 1944] să reapărem ca revistă *pur literară*. Revista noastră a fost întotdeauna o *publicaţie de atitudini*. Am aşteptat resemnaţi şi plini de nădejde (…) clipa de azi".

Asemenea *Vieţii româneşti* care reintra în câmp prin *continuarea* unei tradiţii a publicaţiei, *Lumea* se reclamă, prin directorul său, G. Călinescu, de la tradiţia *Jurnalului literar* din 1939, reluat, pentru scurtă vreme, între 1947-1948, când va avea o poziţie în câmp total diferită însă, formulând ultima apărare a autonomiei esteticului până la apariţia generaţiei ’60. Manifestul *Arta şi lumea* din nr. 1 / 1945 (p. 1) al revistei *Lumea* este semnat de Călinescu şi derobează o reprezentare dihotomică a câmpului revistelor vremii, situându-se pe poziţia *actualităţii* heteronomiştilor: "Majoritatea artiştilor şi intelectualilor, în consensul aproape unanim al publicului, cer ca artistul să se coboare în mijlocul vieţii şi să ia act de problemele momentului". Opozanţii sunt discreditaţi, prin argumentul majorităţii: "Câţiva, excesiv de estetizanţi, au o unică strâmbătură a feţei. Însă pe nedrept", legitimându-şi indirect propria poziţie ca cea *de drept*. Călinescu nuanţează poziţia revistei, distanţându-se de sensul *actualităţii* dat de

[20] *Viaţa românească*, nr. 1, nov, / 1944, pp. 3-4.

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

Orizont şi *Veac nou* printr-o reconversie semantică. Artistul nu trebuie "să înregistreze prezentul imediat, evenimentul", iar critica nu trebuie să "califice producţia după gradul de conformare la moment", aspect incriminat şi de Ion Caraion în articolul "Războiul artei" (*Orizont*, nr. 6 / 1945, p. 5): "Talentul (…) nu trebuie siluit şi pus să facă ceia ce *vrem* sau *trebuie*, ci ceia ce *crede* şi *simte* el" (s. n.). În obişnuita sa manieră paradoxală de a se poziţiona în câmp, Călinescu afirmă necesitatea scriitorului de a se întoarce în social şi, în acelaşi timp, stabileşte o *finalitate* estetică artei: "a exprima viaţa înseamnă a te abstrage de la evenimente, ridicându-te la concept (…) «Viaţa» operei de artă reprezintă un absolut aspaţial şi atemporal".

Amestecul de poziţii divergente transpare şi în revistele mai puţin proeminente în câmp, situate de partea polului heteronom, într-o poziţie dominată, fără un capital social sau simbolic prea mare, precum *Viaţa socială CFR*, *Democraţia* şi *Tinereţea*. Cu o scurtă apariţie între 8 octombrie 1944 şi 15 iulie 1945, sub direcţia lui Anton Dumitriu, *Democraţia* se afirmă ca "săptămânal independent de orientare politică şi culturală", luarea de poziţie în câmp realizându-se prin schema perceptivă a socialismului ca nou umanism. "Restaurarea Omului", manifest semnat de Anton Dumitriu (nr. 1 / 1944, p. 1), identifică două modele ale omului nou, care vin dinspre America, respectiv Rusia Sovietică. Revista se înscrie în linia de stânga atunci când susţine că "adeziunea la platforma partidului comunist a S.S.R.-ului trebuie să fie şi o operă de *iniţiativă personală*, nu numai o simplă aderare în public prin noul ei preşedinte, d. Victor Eftimiu". Toţi cei care nu aderă la partidul comunist sunt clasaţi aprioric drept "elemente retrograde şi legionare din sânul S.S.R.-ului". (nr. 1 / 1944, p. 8).

"Săptămânal de atitudine şi cultură progresistă", *Tinereţea* se angajează paratextual în educarea tineretului în spiritul noilor valori ideologice afirmate după 23 august 1944, pentru o perioadă la fel de scurtă de timp ca şi *Democraţia* (1 iulie 1945 – 19 decembrie 1946), cu o slabă coeziune internă a articolelor şi cu mică vizibilitate în câmpul literar. Luarea de poziţie situează revista la polul controlat de putere, sub semnul Armatei Roşii, care deschide "o nouă eră pentru tineret", dorind să îl reeduce moral în spiritul veacului. Publicul ţintă îl constituie "tineretul muncitoresc, studios şi plugăresc" ("La început de drum", nr. 1 / 1945, p. 1).

Dintre revistele situate în zona cea mai puţin vizibilă a câmpului, cu un public ţintă care nu poate asimila întotdeauna subtilităţile unor luări de poziţie subversive la adresa puterii politice, *Viaţa socială CFR* are parte de participarea unor scriitori modernişti cu mare capital cultural şi simbolic: Camil Petrescu, Al. Philippide, Arghezi. Directorul-fondator Vasile I. Vior semnează ieşirea în câmp a publicaţiei după 23 august 1944, "Drum nou" (nr. 3 / 1944, p. 3) de partea polului heteronom, optând "pentru dezvoltarea progresului omenesc şi mai ales pentru întoarcerea unei noi discipline sociale, în care *munca* să fie

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)

ridicată la rangul de *dogmă*, iar autorul beatificat în meritul său". "Revista *Viaţa socială CFR* va şti să nu precupeţească nici un sacrificiu pentru ca să facă să triumfe nouile precepte sociale în ce priveşte traiul slujbaşilor din CFR." (s. n.)

Ultimele răbufniri pentru apărarea autonomiei câmpului sunt defensive, cedând treptat locul ofensivei tot mai politizate a polului heteronom. Unele sunt spectaculoase şi admirabile în credinţa justeţii poziţiei lor, altele sunt reflexe ale câmpului interbelic care îşi cucerise autonomia şi îşi reproducea structurile recent dobândite. Dar toate respiră agonic aerul tot mai greu al dezechilibrului şi al anormalizării.

BIBLIOGRAFIE

1. Studii

Bourdieu, Pierre, 1987, *Choses dites*, Paris, Editions de Minuit
Bourdieu, Pierre, 1998, *Regulile artei. Geneza şi structura câmpului literar*, Bucureşti, Univers
Cordoş, Sanda, 2002, *Literatura între revoluţie şi reacţiune*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, ed. a II-a
Nițescu, M., 1995, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, Bucureşti, Humanitas

2. Periodice

Contemporanul, nr. 1-14 / 1946, nr. 15-65 / 1947
Democraţia, nr. 1-12 / 1944
Jurnalul literar, nr. 1-3 / 1947
Lumea, nr. 1-13 / 1945, nr. 14-35 / 1946
Orizont, an I, nr. 1-3 / 1944, nr. 4-23 / 1945, an II, (serie nouă), nr. 1-2 / 1945; nr. 3-15 / 1946; an III, nr. 1-2 / 1946, nr. 3-4 / 1947
Revista Fundaţiilor Regale, nr. 1-12 / 1934, nr. 1-12 / 1936, nr. 1-12 / 1941, nr. 1-12 / 1944, nr. 1-12 / 1945, nr. 1-12 / 1946, nr. 1-12 / 1947
Revista literară, nr. 1-45 / 1947
Tinereţea, nr. 1-14 / 1945
Veac nou, nr. 1 / 1944
Viaţa socială CFR, nr. 1-5 / 1944, nr. 1-8 / 1945, nr. 1 / 1946
Viaţa românească, nr. 1-2 (nov.-dec.) / 1944, nr. 1-12 / 1945, nr. 1-7 / 1946
Victoria, an I, nr. 1-59 / 1944, nr. 60-207 / 1945

BDD-A2420 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:25 UTC)